

ПРИЗНАВАНЕ, ИЗПЪЛНЕНИЕ И ПОСТАНОВЯВАНЕ НА АКТОВЕ ЗА ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА ИМУЩЕСТВО

гл. ас. д-р Мила Иванова

milla.ivanova@abv.bg

Бургаски свободен университет

RECOGNITION, ENFORCEMENT AND ISSUING OF ORDERS FREEZING PROPERTY

Chief Assistant, PhD Mila Ivanova

Bourgas Free University

Резюме: В доклада са анализирани условията за признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество. Разгледан е редът за признаване и изпълнение на тези актове, когато са постановени в друга държава членка на Европейския съюз.

Ключови думи: обезпечаване, имущество, признаване, изпълнение

Summary: The report analyzes the conditions for the recognition and enforcement of orders freezing property. It considers the recognition and enforcement of these orders when they have been issued in another Member State of the European Union.

Key words: freezing, property, recognition, enforcement

§ 1. Европейски стандарти

Европейският съвет в Тампере през 1999 г. прие, че принципът на взаимното признаване трябва да се превърне в крайъгълен камък на съдебното сътрудничество в Европейския съюз (ЕС) по наказателни въпроси. Принципът на взаимното признаване следва да се прилага и в двете фази на наказателния процес. Този принцип придобива особена важност с оглед на увеличаването на нуждата от наказателно-правно сътрудничество между държавите членки на ЕС. Той е въведен с Договора за Европейския съюз от 07.02.1992г. (Договора от Маастрихт), намерил място и в Дял V „Пространство на свобода, сигурност и правосъдие“, глава 4 на „Съдебно сътрудничество по наказателно-правни въпроси“ от Договора за функциониране на Европейския съюз (Договора от Лисабон). По вторичното право на ЕС законодателните инструменти в областта на съдебното сътрудничество по наказателно-правни въпроси са решения и рамкови решения, заменени с влизането в сила на Договора от Лисабон с директиви. Прилагането на тези актове е свързано със задължение на съответната държава членка на ЕС да ги транспонира в националното си законодателство. Осъзнаването на необходимостта от съдебното сътрудничество намира израз и в Договора от Амстердам, както и в Хагската програма на Съвета на Европейския съюз от 2005 г.

В правораздаването принципът на взаимното признаване представлява задължението на национален съд на една държава членка да изпълни правораздавателен акт, постановен в друга държава членка като акт на собствената му юрисдикция. Това зачитане на чуждия съдебен акт е с цел – изпълнението му.

През 2003г. в правото на ЕС е въведено Рамково решение 2003/577/ПВР на Съвета от 22.07.2003г. за изпълнение в Европейския съюз на решения за обезпечаване на имущество или доказателства¹. Целта на рамковото решение е създаване на правила, по силата на които държавите членки признават и изпълняват на своя територия решения за обезпечаване, които са издадени по наказателни производства от съдебни органи на друга държава членка (чл. 1 Рамково решение 2003/577/ПВР). То беше транспонирано в българското законодателство през 2006 г. със Закон за признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество (ЗПИПАОИ)². През 2014 г. се прие Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014 г. за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз³. В директивата се установяват минималните правила за обезпечаването на имущество с оглед на евентуална последваща конфискация и за конфискацията на имущество при наказателни дела, като тя не засяга процедурите, които държавите членки могат да използват за конфискуване на имущество. Същата година се прие и Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014 г. за Европейската заповед за разследване по наказателно-правни въпроси⁴. Във връзка с уведомително писмо С (2017) 4800/3 от 18.07.2017 г., от Генералния секретариат на Европейската комисия, свързано с нарушение №2017/0295 по отношение на неизпълнение на задължението на Република България за транспониране в срок на Директива 2014/41/ЕС, на основание чл. 26, ал. 4 от ЗНА, се прие Закон за европейската заповед за разследване (ЗЕЗР)⁵. Със ЗЕЗР се създаде цялостна система за събиране на доказателства при дела с трансграничен елемент въз основа на принципа на взаимно признаване, което наложи да се измени ЗПИПАОИ. С изменението се ограничи приложното му поле, само до признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество. Искането за събирането на доказателства или за извършване на действие по разследването и други процесуални действия с приемането на ЗЕЗР се осъществява с Европейска заповед за разследване. Настоящото изложение има за цел да изследва въпросите, поставени ЗПИПАОИ във връзка с производството по признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество, постановени в друга държава членка на ЕС и постановяване на такива в Република България.

§ 2. Общи положения

1. Наказателно-процесуален кодекс (НПК)⁶ регламентира *обезпечаването на глобата, конфискацията и отнемането на вещи в полза на държавата* като една от

¹ Вж. Рамково решение 2003/577/ПВР на Съвета от 22.07.2003 г. за изпълнение в Европейския съюз на решения за обезпечаване на имущество или доказателства, ОВ, L 196/45.

² Закон за признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество или доказателства е обн., ДВ, бр. 59 от 21.07.2006г., в сила от 01.01.2007 г., изм. ДВ, бр.16 от 20.02.2018 г.

³ Вж. Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014 г. за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз ОВ, L 127/39.

⁴ Вж. Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014 г. за Европейската заповед за разследване по наказателно-правни въпроси ОВ, L 130/1.

⁵ Закон за европейската заповед за разследване е обн. ДВ, бр.16 от 20.02.2018 г.

⁶ Наказателно-процесуален кодекс е обн. ДВ, бр.86 от 28.10.2005г., последно изм. и доп. ДВ, бр.7 от 19.01.2018 г.

мерките за процесуална принуда. Съгласно разпоредбата на чл. 72, ал. 1 от НПК в досъдебното производство по искане на прокурора съответният първоинстанционен съд еднолично в закрито съдебно заседание взема мярката по реда на Гражданско процесуалния кодекс (ГПК)⁷. В съдебното производство се вземат от съда по искане на прокурора. Съдът, прилагайки ГПК, следва обаче да отчете специфичните особености на двата процеса и различните цели, които се преследват. В Тълкувателно решение №2 от 2012г. на ОСНК на ВКС е прието, че в производството по допускане на обезпечение по реда на чл. 72 от НПК съдът следва да преценява наличието на обосновано предположение за извършено престъпление. За основателността на искането не е достатъчно наличието на акт за образуване на досъдебно производство за престъпление, за което се предвижда наказание глоба и/или конфискация. Освен това е необходимо собственикът на имуществото, по отношение на което прокурорът е направил искане за налагане на обезпечителни мерки, да е привлечен в качеството на обвиняем за престъпление, за което е предвидено наказание глоба и/или конфискация. Производството по допускане е едностранно, по този начин се цели да се възпрепятства обвиняемият да осуети вземането на обезпечителната мярка. Правото на защита на обвиняемия в това производство е осигурено, чрез възможността да обжалва съдебен акт, прокурорът също при отхвърляне на искането му може да протестира. ВКС в Тълкувателно решение №2 от 2012 г. е приел още, че определенията, постановени от първоинстанционните съдилища по реда на чл. 72, ал.1 от НПК, подлежат на обжалване по реда и в сроковете по ГПК, като основанията за образуване на въззивното производство е чл. 72 от НПК във вр. с чл. 389-403 от ГПК.

2. Предметът на ЗПИПАОИ е определен в чл. 1 от него. С него се уреждат условията и реда за признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество, които са издадени в държава членка на ЕС, както и за постановяване от български орган на актове за обезпечаване на имущество, които подлежат на изпълнение в друга държава членка на ЕС. В чл. 2 от ЗПИПАОИ е регламентирано, че „*актове за обезпечаване на имущество*” са актове, издадени от компетентните органи в друга държава членка на ЕС, както и актовете на български компетентен орган, постановени в наказателно производство и предназначени да осигурят предотвратяването на унищожаването, трансформирането, преместването, предаването или прехвърлянето на имущество, което може да бъде предмет на отнемане. Жалба срещу издаването на акта за обезпечаване може да се подаде и да се разгледа от съда в издаващата държава в съответствие с националното и законодателство. Основанията за издаване на акта за обезпечаване могат да се обжалват само с жалба пред съда на издаващата държава.

Актовете се придружават от удостоверение по образец и конкретно искане за отнемане на обезпеченото имущество с цел изпълнение на акта на издаващата държава за конфискация или отнемане или за отнемане с цел последващо изпълнение на този акт. Налага се изводът, че ЗПИПАОИ се ограничена само до фазата на обезпечаването, за да се стигне до реална конфискация или отнемане, е необходимо отделно производство, в което да се признае и изпълни влязло в сила решение за конфискация или отнемане. Това производство е уредено в Закона за признаване, изпълнение и изпращане на решения за конфискация или отнемане и решения за налагане на финан-

⁷ Гражданско процесуалния кодекс е обн. ДВ. бр.59 от 20.07.2007г., последно изм. и доп. ДВ. бр.42 от 22.05.2018 г.

сови санкции⁸. Това води до проблеми в действащата нормативна уредба. Стига се до двуетапна процедура, която значително намалява ефективността в разглежданата област. Освен това продължава да съществуват паралелно и традиционните инструменти за сътрудничество, регламентирани в Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателно-правни въпроси⁹, Конвенция на Съвета на Европа относно изпирване, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление и относно финансирането на тероризма¹⁰ и Конвенция, съставена от Съвета в съответствие с член 34 Договора за Европейския съюз, за взаимопомощ по наказателно-правни въпроси между държави членки на ЕС¹¹. От това следва, че и с молба за правна помощ може да се иска обезпечаване на имущество. Обстоятелство, което води до объркване и противоречия в практиката. Пример за това е Определение №59 от 30. 04. 2014г. по нчд №705/2014г. на ВКС, в мотивите на което се е наложило ВКС на база съдържанието на молбата и формулираното искане да се правят изводи дали е молба за правна помощ или е акт за обезпечаване на имущество по смисъла на ЗПИПАОИ. От решаване естеството на акта следва изводът за реда, по който следва да се разглежда този по ЗПИПАОИ или установения в чл. 471, ал. 1 и сл. НПК. Разпокъсаността е резултат, че не всички форми, които обслужват международното сътрудничество са въведени от всички държави членки на ЕС, това от своя страна изключва възможността те да намерят приложение в двустранните отношения.

2. Компетентният български орган, които има правомощие да признае акта за обезпечаване на имущество, е Софийският градски съд. Ако съдът, в който е постъпил актът за обезпечаване на имущество, не е компетентен да го признае, той следва да го изпрати служебно на Софийския градски съд. Поставя се въпросът кой обаче ще е компетентният български орган, който ще изпълни обезпечителните мерки, след като актът за обезпечаване на имущество е признат. В едно случаи това би могъл да бъде прокурорът, но в други случаи би могъл да е съдебно изпълнителният орган. В чл. 11 ЗПИПАОИ е установено, че актът за обезпечаване на имущество се изпълнява от съответния компетентен орган по реда, предвиден в ГПК. Считам, че разпоредбата не дава ясен и категоричен отговор. Органът, който има правомощия да изпълни по ГПК съдебен или приравнен на него акт, е съдебният изпълнител, в случай че се изпълнява актът за обезпечаване на имущество за нуждите на наказателния процес, в НПК органът, натоварен с изпълнението по чл. 416 НПК, е различен в зависимост от действията, които следва да се извършат.

В хипотезата, в която Република България е издаваща държава, определения за обезпечаване на имущество, които подлежат на признаване и изпълнение в друга държава членка на ЕС, се постановяват от съответния първоинстанционен съд по искане на прокурора – за вземане на мерки за обезпечаване на конфискацията и отнемането на вещи в полза на държавата. Издаването на удостоверение по образеца е в компетентността на Софийския градски съд или Върховната касационна прокуратура.

⁸ Закона за признаване, изпълнение и изпращане на решения за конфискация или отнемане и решения за налагане на финансови санкции е обн. ДВ. бр.15 от 23.02.2010 г., изм. ДВ. бр.55 от 19.07.2011 г.

⁹ Ратифицирана със закон, приет от 36-о Народно събрание на 27.04.1994 г. - ДВ, бр.39 от 1994 г., в сила за Република България на 15.09.1994 г.

¹⁰ Ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 19.12.2012 г. - ДВ, бр. 103 от 2012 г., в сила за Република България от 01.06.2013 г.

¹¹ Ратифицирана със закон, приет от 40-то НС на 05.07.2007 г. - ДВ, бр.58 от 17.07.2007 г., в сила за Република България от 01.12.2007 г.

Кореспонденцията и обмяната на информация между органите на издаваща държава и изпълняваща държава е директен. В случаите, когато осъществяването на директен контакт между компетентните органи на двете държави не е възможно, поради това, че българският орган не разполага с информация за компетентния орган в изпълняващата държава, той има правомощието да извърши всякакви запитвания по този въпрос, включително чрез звената за контакт на Европейската съдебна мрежа (European Judicial Network). Кореспонденцията се осъществява по поща, електронна поща или по факс. При нужда изпълняващата държава може да поиска оригиналите на получените документи. При трудности във връзка с издаването или изпълнението на акта за обезпечаване, компетентните органи на двете държави членки на ЕС имат възможност да ги разрешат чрез преки контакти помежду си.

§ 3. Признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество, постановени в друга държава членка на Европейския съюз

1. *Условията за признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество*, са регламентирани в чл. 5 от ЗПИПАОИ. На първо място е условието двойна наказуемост, т.е. да се отнасят за деяния, които съставляват престъпления и по българското законодателство, независимо от елементите на състава им по законодателството на издаващата държава. Условието за двойна наказуемост не се изисква за изчерпателно изброените в чл.5, ал. 2 ЗПИПАОИ престъпления, но само ако в издаващата държава те са наказуеми с лишаване от свобода не по-малко от три години или друго по-тежко наказание за престъпленията. Премахването на проверката за двойна наказуемост на престъпленията, е резултат от принципа на взаимното признаване. Голяма част от юристите са на мнение, че следва да се разшири обхвата на престъпленията, по отношение на които се премахва проверката за двойна наказуемост и че само така ще може да се укрепи сътрудничеството между държавите членки на ЕС.

На второ място е условието да не са налице основанията за отказ да се признае или изпълни актът за обезпечаване, които са изчерпателно уредени в закона. Те са регламентирани в разпоредбата на чл. 9, ал. 1 ЗПИПАОИ.

а) Софийският градски съд може да откаже признаване или изпълнение на акта за обезпечаване, когато удостоверението не е представено, представено е непълно удостоверение или то очевидно не съответства на акта за обезпечаване. В този случай съдът може да определи срок за представяне на удостоверението или за извършване на поправки в него, както и да се предостави допълнителна информация. Освен това може да приеме друг равностоен документ или да освободи компетентният орган на издаващата държава от представяне на удостоверението, ако прецени, че предоставената информация е достатъчна. Това е едно добро решение от страна на законодателя. По този начин ще се реши проблемът при осъществяване на взаимопомощ по наказателно-правни въпроси, свързан с формализма и документацията, съпътстваща процеса.

б) Софийският градски съд може да откаже признаване или изпълнение на акта за обезпечаване, когато по българското законодателство лицето, срещу което се води наказателното производство, се ползва с имунитет или привилегия, което прави невъзможно изпълнението на акта за обезпечаване.

в) Софийският градски съд може да откаже признаване или изпълнение на акта за обезпечаване, когато от данните в удостоверението се установи, че във връзка с изпълнението на искането за отнемане на обезпеченото имущество с цел изпълнение на акта на издаващата държава за конфискация или отнемане или за отнемане с цел

последващо изпълнение на този акт, за наказателното производство, в което е издаден актът за обезпечаване, е налице основанието по чл. 24, ал. 1, т. 6 от НПК, регламентиращ принципа „ne bis in idem“.

г) Софийският градски съд може да откаже и когато деянието, на което се основава актът за обезпечаване, не съставлява престъпление по българското законодателство, с изключение на случаите, при които не се изисква двойна наказуемост.

Изброените основания за отказ не са императивни, това води до извода, че съдът при констатиране на някои от тях, разполага с възможност да прецени дали да откаже признаване или изпълнение на акта за обезпечаване. Съдът не може да откаже изпълнение на акт при престъпления във връзка с данъци, такси, мита или валутен обмен на основание, че българското законодателство не предвижда същия вид данък или такса или не урежда по същия начин данъците, таксите, митата или валутния обмен, както законодателството на издаващата държава. Възможна е хипотеза, при която актът не е възможно да бъде изпълнен, поради това, че имуществото е било унищожено или не може да се намери на посоченото в удостоверението място. В тази хипотеза съдът е длъжен да уведоми компетентния орган на издаващата държава след констатиране на съответните обстоятелствата.

2. Целта на производството по признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество, постановени в друга държава членка на ЕС е да провери налице ли са условията за признаване и изпълнение на тези актове. Това налага провеждане на самостоятелно съдебно производство. Производството се образува незабавно след получаването на акта и удостоверението. Съдът разглежда делото в състав от един съдия в закрито заседание. Съдът се произнася незабавно с определение, за което уведомява компетентния орган на издаващата държава. Определението на Софийския градски съд може да има следния смисъл:

- *да признае* акта за обезпечаване на имущество и да го изпраща в срок от 24 часа на съответния компетентен орган за изпълнение.
- *да откаже да признае* или изпълни на акта за обезпечаване и да прекратява производството.
- *да признае* акта за обезпечаване *и да отложи* изпълнението му. В този случай съдът следва да уведоми компетентния орган на издаващата държава за всяка друга обезпечителна мярка, предмет на която може да бъде същото имущество. Основанията, при които Софийският градски съд може да отложи изпълнението на акта за обезпечаване, са регламентирани в чл. 10, ал. 1 ЗПИПАОИ.

Определението на Софийския градски съд не е окончателно. То може да бъде обжалвано от всяка заинтересована страна, включително от добросъвестното трето лице в 14-дневен срок от узнаването за постановяването му. Обжалването на определението е по реда на ГПК пред апелативния съд, като обжалването не спира изпълнението на определението. За подадената жалба и основанията за обжалването българският съд уведомява компетентния орган на издаващата държава по начин, който ще му осигури възможност да предостави аргументите, които смята за необходими. Освен това всяка заинтересована страна, включително добросъвестното трето лице могат да обжалват по реда на ГПК и действията по изпълнението на акта за обезпечаване. Когато компетентният орган на издаващата държава уведоми българския съд за отмяната на акта за обезпечаване, българският съд незабавно отменя обезпечението. Разпоредбата по чл. 15, ал. 1 ЗПИПАОИ изрично установява, че обезпечаването има действие до произнасянето по искането за отнемане на имуществото.

3. В отделно производство се разглежда искането за отнемане на обезпеченото имущество с цел изпълнение на акта на издаващата държава за конфискация или отнемане или за отнемане с цел последващо изпълнение на този акт, което се подава с акта за обезпечаване на имущество. Искането за отнемане на обезпеченото имущество се разглежда и се изпълнява по правилата на глава тридесет и шеста, раздел II от НПК и международните договори, по които Република България е страна.

Не без основание може да се повдигне въпросът за характера на изследваните производства, а именно граждански или наказателни са. Разпоредбите на ЗПИПАОИ едновременно препращат към ГПК и НПК. От анализа трудно може да се даде категоричен отговор. Това ще е въпрос, който ще се реши в практиката по прилагане на тези сравнително нови разпоредби.

§4. Постановяване в Република България на актове за обезпечаване на имущество

Определения за обезпечаване на имущество, които подлежат на признаване и изпълнение в друга държава членка на Европейския съюз, се постановяват от съответния първоинстанционен съд по искане на прокурора – за вземане на мерки за обезпечаване на конфискацията и отнемането на вещи в полза на държавата.

Определението за обезпечаване на имущество и искането за отнемане на обезпеченото имущество по чл. 4 ЗПИПАОИ се изпращат за признаване и изпълнение пряко на компетентния орган в изпълняващата държава. Компетентният орган е различен в зависимост от това в коя фаза е наказателното производство. В досъдебната фаза от прокурора чрез Върховната касационна прокуратура, а в съдебната фаза – от съда, който е постановил определението чрез Софийския градски съд. В случай, че се отмени актът за обезпечаване, компетентният орган незабавно уведомява за това орган на изпълняващата държава с указание за незабавна отмяна на обезпечението (чл. 22 ЗПИПАОИ).

Разпоредбата на чл. 23 ЗПИПАОИ регламентира правни средства за защита срещу определението за обезпечаване на имущество. Тя установява право на всяка заинтересована страна, включително добросъвестното трето лице, да обжалва определението за обезпечаване на имущество в 14-дневен срок от узнаване за постановяването му пред съответния по-горен съд по реда на ГПК. Като обжалването не спира изпълнението на определението. В хипотезата, когато има подадена жалба в съда на изпълняващата държава срещу изпълнението на акта, българският орган, който го е постановил, може да изложи аргументи и да представи доказателства по повод издаването му.

§5. Заключение

България като държава членка на ЕС спомага за затвърждаването на принципа на взаимно признаване на чужди съдебни актове по наказателни дела между държавите членки на ЕС. Това става чрез приемането на закони в съответствие с приетите рамкови решения и директиви в областта. Съвременните форми на сътрудничество по наказателни дела се приемат с разбиране и желание за прилагането им. Компетентните органи в държавите членки предпочитат сътрудничество да протича под формата на актове за взаимно признаване на чужди съдебни решения. Само така се свежда до минимум бюрокрацията. Освен това сроковете са кратки, което осигурява в голяма степен тяхната ефективност. С въвеждането на съответни формуляри се до-

принася за бързина и опростяване на процедурите. От анализа на текстовете на Закона за признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество, следва изводът, че това е постигнато, но до известна степен. С доклада се поставя едно скромно начало на обсъждането на множество въпроси. Поради краткия живот на разглежданата форма на международно сътрудничество е рано да се дадат конкретни отговори. Но това е и причината да се изследват и анализират съответните норми, за да се посочат проблемите превантивно в доктрината, която от своя страна да търси отговори с цел подобряване на практиката при прилагане на съответната уредбата.

Източници:

1. Рамково решение 2003/577/ПВР на Съвета от 22.07.2003 г. за изпълнение в Европейския съюз на решения за обезпечаване на имущество или доказателства, ОВ, L 196/45.
2. Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014 г. за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз ОВ, L 127/39.
3. Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 03.04.2014г. за Европейската заповед за разследване по наказателно-правни въпроси ОВ, L 130/1;
4. Закон за признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество или доказателства е обн., ДВ, бр. 59 от 21.07.2006 г., в сила от 01.01.2007 г., изм. ДВ. бр.16 от 20. 02. 2018 г.
5. Закон за европейската заповед за разследване е обн. ДВ. бр.16 от 20.02.2018 г.
6. Наказателно-процесуален кодекс е обн. ДВ. бр.86 от 28.10.2005г., последно изм. и доп. ДВ. бр.7 от 19.01.2018 г.
7. Гражданско процесуалния кодекс е обн. ДВ. бр.59 от 20.07.2007 г., последно изм. и доп. ДВ. бр.42 от 22.05.2018 г.
8. Закона за признаване, изпълнение и изпращане на решения за конфискация или отнемане и решения за налагане на финансови санкции е обн. ДВ. бр.15 от 23.02.2010 г., изм. ДВ. бр.55 от 19.07.2011 г.